

Uniatismul, metodă de unire din trecut și căutarea actuală a deplinei comuniuni

Introducere

1. La cererea Bisericii Ortodoxe, continuarea normală a dialogului teologic cu Biserica Catolică a fost întreruptă, pentru ca să fie imediat abordată problema care a fost numită „uniatism”.
2. Cu privire la metoda care a fost numită „uniatism”, Comisia mixtă a declarat la Freising (iunie 1990) că: „noi respingem uniatismul ca metodă de refacere a unității, pentru că această metodă se opune tradiției comune a Bisericilor noastre”.
3. În ceea ce privește Bisericile Orientale Catolice, este limpede că ele, ca părți ale comuniunii catolice, au dreptul la existență și la lucrare pentru a răspunde nevoilor spirituale ale credincioșilor lor.
4. Documentul elaborat la Ariccia de către Comitetul mixt de coordonare a dialogului (iunie 1991) și perfectat la Balamand (iunie 1993), indică o metodă care ne este comună în căutarea din prezent a comuniunii depline dintre cele două Biserici, îndreptățind astfel excluderea „uniatismului” ca metodă.
5. Acest document cuprinde două părți: (1) Principii eclesiologice și (2) Reguli practice.

Principii eclesiologice

6. Despărțirea dintre Biserica Răsăriteană și cea Apuseană nu numai că n-a înăbușit niciodată dorința de unitate voită de Hristos pentru Biserica Sa, ci adesea, această situație contrară naturii Bisericii Sale a fost pentru mulți o ocazie de a trezi conștiința și mai mult de a dori realizarea unității potrivit poruncii Mântuitorului.
7. În decursul veacurilor s-au făcut mai multe încercări de restabilire a unității. Aceste încercări au căutat să-și atingă scopul pe căi diferite, adesea prin concilieri după cum cerea situația politică, istorică, teologică și spirituală a fiecărei epoci. Din păcate nici unul dintre aceste eforturi n-a reușit să restabilească deplina comuniune dintre Biserica Răsăriteană și cea Apuseană, ba chiar, uneori au întetuit opozițiile.
8. În ultimele patru secole, în diverse regiuni ale Răsăritului, au fost luate inițiative din interiorul anumitor Biserici și sub impulsul unor factori exteriori Bisericii, pentru restabilirea comuniunii dintre Biserica Răsăritului și Biserica Apusului. Aceste inițiative au condus la unirea unor anumite comunități cu Scaunul de la Roma, și au antrenat, drept consecință, ruperea acestor comunități de Bisericile lor mame din Răsărit. Aceasta s-a produs nu fără concursul și nu fără intervenția unor interese din afara Bisericii. Așa s-au născut Bisericile Orientale Catolice și s-a creat o situație care a devenit sursă de conflicte și de suferințe, mai întâi pentru ortodocși și, apoi, chiar pentru catolici.
9. Oricare ar fi fost intenția și autenticitatea voinței de a fi fideli poruncii lui Hristos, „ca toți să fie una”, exprimate prin aceste uniri parțiale cu Scaunul Romei, trebuie să constatăm că restabilirea unității dintre Biserica de Răsărit și cea de Apus nu s-a împlinit prin ele și că dezbinarea persistă, ba chiar este și înveninată de aceste încercări de unire.

10. Situația astfel creată a dat naștere, ca urmare, la tensiuni și opoziții. În mod progresiv, în deceniile care au urmat acestor uniri, acțiunea lor misionară a înscris printre priorități, efortul de convertire a altor creștini, în mod individual sau în grup, pentru a-i face „să se întoarcă” la Biserica lor. Pentru a legitima această tendință, sursă de prozelitism, Biserica Catolică a dezvoltat o viziune teologică după care ea se prezenta pe sine ca unica depozitară a mântuirii. Reacionând, Biserica Ortodoxă, la rândul ei, a preluat aceeași viziune, după care numai ea putea garanta mântuirea. Pentru a asigura mântuirea fraților „separați”, au avut loc chiar rebotezări de creștini, ignorându-se existența libertății religioase a persoanelor și a credinței lor, perspectivă la care epoca era puțin sensibilă.

11. Pe de altă parte, anumite autorități civile au făcut încercări de a-i readuce pe catolicii orientali în Biserica părinților lor. În acest scop, aceste autorități civile n-au ezitat, când li s-a oferit ocazia, de a folosi mijloace inacceptabile.

12. Din cauza felului în care acum catolicii și ortodocșii se consideră, într-un chip nou, în raportul lor cu taina Bisericii și se redescoperă ca Biserici-surori, această formă de „apostolat misionar”, descrisă mai sus, și care a fost numită „uniatism”, nu mai poate fi acceptată nici ca metodă de urmat, nici ca model de unitate căutată de Bisericile noastre.

13. Prin urmare, mai ales după Conferințele panortodoxe și după Conciliul II Vatican, redescoperirea și repunerea în valoare, atât de către ortodocși, cât și de către catolici, a Bisericii ca și comuniune, au schimbat radical perspectivele și, deci, atitudinile.

De o parte și de alta se recunoaște că ceea ce Hristos a încredințat Bisericii Sale – mărturisirea credinței apostolice, participarea la aceleași taine, mai ales la preoția unică prin care se săvârșește jertfa unică a lui Hristos, și succesiunea apostolică a episcopilor – nu mai pot fi considerate ca proprietate exclusivă a uneia dintre Bisericile noastre. În acest context, este evident că orice rebotezare este exclusă.

14. Potrivit celor spuse mai înainte, Biserica Ortodoxă și Biserica Catolică se recunosc reciproc ca Biserici-surori, responsabile împreună de menținerea Bisericii lui Dumnezeu în credincioșie față de planul divin. După cuvintele papei Ioan-Paul II, efortul ecumenic al Bisericilor-surori din Răsărit și Apus, bazat pe dialog și rugăciune, caută o comuniune perfectă și totală, care să nu fie nici absorbție, nici fuziune, ci întâlnire în adevăr și dragoste (cf. „Slavorum Apostoli”, nr. 27).

15. Rămânând în chip ferm inviolabilă libertatea persoanelor și obligația universală de a urma glasul conștiinței, în efortul de restabilire a unității, nu este vorba de a căuta convertirea persoanelor de la o Biserică la alta, pentru a le asigura mântuirea. Este vorba de a realiza împreună voința lui Hristos pentru ai Săi și planul lui Dumnezeu cu Biserica Sa, printr-o căutare comună, de către Biserici, a unui acord deplin asupra conținutului credinței și asupra implicațiilor acesteia. Acest scop este urmărit de dialogul teologic în curs. Prezentul document reprezintă o etapă necesară în acest dialog.

16. Bisericile Catolice Orientale care au voit restabilirea comuniunii depline cu Scaunul roman și căruia i-au rămas credincioase, au drepturile și obligațiile care decurg din legarea lor de această comuniune din care fac parte. Aceste Biserici Catolice Orientale au ca principii care reglementează atitudinea lor față de Bisericile Ortodoxe, acele principii care au fost afirmate de către Conciliul II Vatican și au fost puse în practică de către papii care le-au precizat consecințele practice, în diversele documente publicate de atunci încolo. Trebuie,

deci, ca aceste Biserici să fie integrate, atât la nivel local, cât și la nivel universal, în dialogul dragostei, în respectul reciproc și în încrederea reciprocă regăsită, și să intre în dialogul teologic, cu toate implicațiile lui practice.

17. În această atmosferă, considerațiile care preced, ca și regulile practice care vor urma, în măsura în care vor fi efectiv acceptate și fidel puse în practică, vor fi de natură a conduce spre o soluție dreaptă și definitivă a dificultăților create Bisericii Ortodoxe de către Bisericile Catolice Orientale.

18. Cu privire la aceasta, papa Paul VI a afirmat, în discursul său ținut la Fanar (iulie 1967), că „revine conducătorilor de Biserici, ierarhiei lor, sarcina de a conduce Bisericile pe calea care duce la regăsirea comuniunii depline. Ei trebuie să facă acest lucru, recunoscându-se și respectându-se ca păstori ai turmei lui Hristos care le-a fost încredințată, având grijă de strânsa lor unitate și de creșterea duhovnicească a poporului lui Dumnezeu și să evite tot ceea ce ar putea să-i împrăștie pe credincioși sau să producă confuzie în rândurile lor” („Tomos Agapis”, nr. 172).

În acest spirit, papa Ioan-Paul II și patriarhul ecumenic Dimitrios I au precizat împreună: „respingem orice formă de prozelitism, orice atitudine care ar fi sau ar putea fi percepută ca lipsă de respect” (7 decembrie 1987).

Reguli practice

19. Respectul reciproc între Bisericile care se găsesc în situații dificile va crește în chip evident, în măsura în care ele vor respecta regulile practice care urmează:

20. Aceste reguli nu vor rezolva problemele care ne preocupă, dacă în fiecare dintre părți nu se va face simțită voința de iertare, bazată pe Evanghelie și dacă, în cadrul unui efort constant de reînnoire, nu se va face simțită dorința, revitalizată continuu, de a regăsi comuniunea pleneră care a existat între Bisericile noastre, mai mult de un mileniu. Spre acest scop trebuie să ne îndreptăm, cu intensitate și perseverență mereu reînnoită. Numai dialogul dragostei ne va ajuta să depășim neînțelegerile reciproce. Numai acesta oferă climatul necesar aprofundării dialogului teologic, care va permite să se ajungă la deplina comuniune.

21. Primul demers care trebuie pus în practică este acela de a termina cu tot ceea ce poate întreține discordia, disprețul și ura între Biserici. Autoritățile Bisericii Catolice vor ajuta, în scopul acesta, Bisericile Catolice Orientale și comunitățile lor să pregătească și ele comuniunea deplină între cele două Biserici, Catholică și Ortodoxă. Autoritățile Bisericii Ortodoxe vor face același lucru cu credincioșii lor. Astfel va putea fi îndrumată, cu dragoste și dreptate, în același timp, situația extrem de complexă care s-a creat în Europa Centrală și de Răsărit, atât pentru catolici, cât și pentru ortodocși.

22. Acțiunea pastorală a Bisericii Catolice, atât latină, cât și orientală, nu mai urmărește să obțină treceri de credincioși de la o Biserică la alta, adică nu mai vizează să facă prozelitism printre ortodocși.

Această acțiune pastorală vizează să răspundă nevoilor spirituale ale propriilor lor credincioși și nu are nici un fel de voință de expansiune în detrimentul Bisericii Ortodoxe.

În această perspectivă, pentru a nu mai rămâne loc neîncrederii și suspiciunii, este nevoie ca Bisericele să se informeze reciproc asupra diverselor proiecte pastorale pe care le au în vedere. În felul acesta va putea începe și se va putea dezvolta colaborarea dintre episcopi și dintre toți responsabilii Bisericilor noastre.

23. Istoria relațiilor dintre Biserica Ortodoxă și Bisericile Catolice Orientale a fost marcată prin persecuții și suferințe. Oricare ar fi fost aceste suferințe și cauzele lor, ele nu justifică nici un fel de triumfalism; nimeni nu se poate mândri cu acestea sau să scoată din acestea argumente pentru a acuza sau denigra cealaltă Biserică. Numai Dumnezeu cunoaște pe adevărații Săi mărturisitori. Oricare ar fi fost trecutul, el trebuie lăsat la milostivirea lui Dumnezeu și toate energiile Bisericilor trebuie să fie concentrate spre a face ca prezentul și viitorul să fie mai conforme cu voința lui Hristos către ai Săi.

24. Va trebui, de asemenea, – și aceasta este valabil pentru ambele părți – ca episcopii și toți responsabilii să țină seama cu scrupulozitate de libertatea religioasă a credincioșilor. Aceștia trebuie să poată să-și exprime liber părerile, să fie consultați și, în acest scop, consultarea lor să fie organizată.

Libertatea religioasă înseamnă garanția, mai ales în situații de conflict, ca credincioșii să-și poată formula opțiunile lor și să decidă, fără presiuni din afară, dacă vor să rămână în comuniune fie cu Biserica Ortodoxă, fie cu Biserica Catholică.

Libertatea religioasă ar fi violată dacă, sub pretextul unor ajutoare financiare, s-ar atrage credincioși ai unei Biserici la o altă Biserică, promițându-li-se, spre exemplu, școlarizare și alte avantaje materiale de care ar fi lipsiți în propria lor Biserică. În acest context ar trebui ca ajutorul social să fie organizat de comun acord de către Biserici, în așa fel încât toate activitățile filantropice să evite a da naștere la noi suspiciuni.

25. De altfel, respectul necesar al libertății creștine – unul dintre darurile cele mai prețioase primite în Hristos – nu ar trebui să devină un prilej pentru a pune în lucrare, fără consultare prealabilă cu conducătorii unor Biserici, proiecte pastorale care privesc și pe credincioșii altor Biserici. Nu numai orice presiune, de orice fel ar fi ea, trebuie exclusă, ci respectul conștiințelor mișcate de autentice atitudini de credință, trebuie să fie unul din principiile care să îndrume grija pastorală a responsabililor celor două Biserici și aceasta trebuie să facă obiectul consultării lor (cf. Gal. 5, 13).

26. Iată de ce trebuie căutat și angajat un dialog deschis, în primul rând între cei care, la fața locului, poartă răspunderea Bisericilor. Conducătorii fiecărei comunități în cauză vor crea Comisii mixte locale, sau le vor reactualiza pe cele care există, pentru a găsi soluții problemelor concrete și a face ca aplicarea acestor soluții să se facă în conformitate cu adevărul și dragostea, dreptatea și pacea. Dacă nu se ajunge la un acord la nivel local, problema va fi supusă instanțelor superioare în Comisii mixte.

27. Neîncrederea va dispărea dacă cele două părți vor condamna violența, acolo unde ea se exercită de către unele comunități ale unei Biserici surori. Așa cum cere papa Ioan-Paul II în Scrisoarea sa din 31 mai 1991, trebuie să se evite absolut orice violență și orice fel de presiune, pentru ca să fie respectată libertatea de conștiință. Este de datoria conducătorilor comunităților de a-și ajuta credincioșii să-și adâncească loialitatea către propria lor Biserică și către tradiția acesteia, dar și de a-i învăța să evite nu numai violența, fie ea fizică, verbală sau morală, atunci când își apără drepturile, ci și de a evita tot ceea ce ar putea duce la disprețul

celorlalți creștini și la o contramărturie, distrugând opera de mântuire care este reconcilierea în Hristos.

28. Credința în realitatea sacramentală implică datoria de a se respecta toate slujbele liturgice ale celorlalte Biserici. Folosirea violenței pentru a pune stăpânire pe locașurile de cult contrazice această convingere. Se dorește, dimpotrivă, ca, în diferite împrejurări, să se faciliteze slujirea altor Biserici, punându-li-se la dispoziție propria biserică, printr-un acord care să permită slujirea alternativă, la timpuri diferite, în același edificiu. Mai mult decât atât, morala evanghelică cere ca cei în cauză să se abțină de la declarații sau de la manifestații susceptibile de a întreține o stare conflictuală și de a pune în pericol dialogul. Nu ne îndeamnă, oare, Sfântul Pavel de a fi primitori unii către alții, așa cum Hristos a fost pentru noi, spre slava lui Dumnezeu (cf. Rom. 15,7)?

29. Episcopii și preoții au, în fața lui Dumnezeu, datoria de a respecta autoritatea pe care Sfântul Duh a dat-o episcopilor și preoților celeilalte Biserici și, pentru aceasta, au datoria de a evita să se amestece în viața spirituală a celeilalte Biserici. Când o colaborare devine necesară pentru binele celeilalte Biserici, atunci este recomandabil ca responsabilii ambelor părți să-și concentreze acțiunile, stabilind pentru această întrajutorare temeuri clare, cunoscute de toți și care să fie puse în lucrare cu sinceritate și claritate, respectându-se și disciplina sacramentală a celeilalte Biserici.

În context, pentru a evita orice răstălmăcire și pentru a dezvolta încrederea între cele două Biserici, este necesar ca episcopii catolici și ortodocși ai aceluiași teritorii să se consulte înainte de realizarea proiectelor pastorale catolice, care implică crearea de noi structuri în regiuni tradițional aparținătoare jurisdicției Bisericii Ortodoxe. Aceasta în scopul de a se evita activități pastorale paralele, care ar risca să devină repede concurente sau chiar conflictuale.

30. Pentru a pregăti viitorul relațiilor dintre cele două Biserici, depășind eclesiologia perimată a întoarcerii la Biserica Catolică, eclesiologie strâns legată de problema tratată în acest document, se va da o atenție specială pregătirii viitorilor preoți și a tuturor aceluia care sunt în vreun fel implicați într-o activitate apostolică, exercitată acolo unde cealaltă Biserică este în mod tradițional înrădăcinată. Educația lor trebuie să fie, în mod obiectiv, pozitivă cu privire la cealaltă Biserică. Toți trebuie să fie informați, mai întâi despre succesiunea apostolică a celeilalte Biserici și de autenticitatea vieții ei sacramentale. De asemenea, trebuie să li se ofere tuturor viitorilor preoți o prezentare onestă și globală a istoriei, tinzând spre o istorie concordantă și chiar comună a celor două Biserici. Se va ajuta, astfel, să se risipească prejudecățile și se va evita ca istoria să fie folosită în mod polemic. Această prezentare va face ca toți să fie conștienți că durerile dezbinării au fost reciproc suferite, lăsând și unora și altora răni adânci.

31. Să ne amintim de îndemnul Sfântului Apostol Pavel către Corinteni (I Cor. 6, 17), care recomanda creștinilor să rezolve diferendele dintre ei prin dialog frățesc, evitând astfel de a încredința intervenției autorităților civile soluționarea practică a problemelor care se puneau între Biserici sau comunități locale. Aceasta are importanță, în special pentru intrarea în posesiune sau restituirea bunurilor bisericesti. Aceasta nu trebuie să se bazeze numai pe situații din trecut sau să se sprijine pe principii juridice generale, ci trebuie să țină seama de complexitatea realităților pastorale prezente și de situațiile locale.

32. În acest spirit vom putea lucra împreună la reevanghelizarea lumii noastre secularizate. Se vor face eforturi de a se transmite către mass-media informații obiective, în special presei religioase, spre a se evita informațiile inexacte sau tendențioase.

33. Este necesar ca Biserica să se asocieze în a-și manifesta recunoștința și respectul pentru toți cei care, cunoscuți sau necunoscuți, episcopi, preoți sau credincioși, ortodocși, catolici orientali (greco-catolici) sau latini, au suferit, au mărturisit credința și au dat mărturie despre fidelitatea lor față de Biserică și, în general, să-și manifeste recunoștința și respectul față de toți creștinii, fără nici o discriminare, care au suferit persecuții. Suferințele lor ne cheamă la unitate și ne cheamă să depunem, la rândul nostru, o mărturie comună, pentru a răspunde rugăciunii lui Hristos: „ca toți să fie una, pentru ca lumea să creadă” (Ioan 17,21).

34. Comisia mixtă internațională pentru dialogul teologic dintre Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă, în Adunarea generală de la Balamand, recomandă cu putere ca aceste Reguli practice, prezentate mai sus, să fie transpuse în lucrare de către Bisericile noastre, inclusiv de către Bisericile Catolice Orientale, chemate să ia parte la acest dialog, care va trebui continuat, în atmosfera senină necesară progresului său, spre restabilirea deplinei comuniuni.

35. Excluzând pentru viitor orice prozelitism și orice voință de expansiune catolică în detrimentul Bisericii Ortodoxe, Comisia speră că a suprimat obstacolul care a împins anumite Biserici autocefale să suspende participarea lor la dialogul teologic și speră, de asemenea, că Biserica Ortodoxă se va putea regăsi în întregimea ei pentru continuarea lucrării teologice atât de fericit începute.